ANWB

Paddenstoelen gids

alles over het vinden, herkennen, verzamelen en gebruik

Markus Flück

Inhoud

6 Welke paddenstoel is dat?

7 Verklarende woordenlijst

8 Over het gebruik van dit boek

9 De bouw van paddenstoelen

28 Paddenstoelen verzamelen

32 Hoe paddenstoelen leven

37 Paddenstoelen en bomen, een partnerschap

60 Waar vind je paddenstoelen?

63 Hoe paddenstoelen zich vermeerderen

68 Hoe paddenstoelen groeien

72 Paddenstoelen en dieren

74 Nuttige en schadelijke schimmels

77 Eetbare paddenstoelen, een culinaire verrijking

86 Zelf paddenstoelen kweken

92 Giftige paddenstoelen

102 Kinderen en paddenstoelen

115 Soortbeschrijvingen

116 Hoedonderzijde met buisjes

150 Hoedonderzijde met lichte, wasachtige lamellen

162 Hoedonderzijde met lichte, vaak broze lamellen

192 Hoedonderzijde met lamellen en ongeringde steel

246 Hoedonderzijde met lamellen en duidelijk geringde steel

282 Hoedonderzijde met donkere lamellen

322 Paddenstoelen zonder buisjes of lamellen

402 Suggesties voor verder lezen

403 Register

412 Wat te doen bij een vergiftiging?

413 Aanvullende informatie en waarschuwing

416 Paddenstoelen conserveren

Welke paddenstoel is dat?

In dit boek beschrijf ik voor natuur- en paddenstoelliefhebbers meer dan 270 van de meest voorkomende soorten paddenstoelen in West-Europa. Voor paddenstoelverzamelaars zijn veel eetbare soorten afgebeeld en beschreven, maar er wordt ook gewezen op giftige dubbelgangers. Ook de meest voorkomende giftige en niet-eetbare paddenstoelen worden getoond. In een apart hoofdstuk (vanaf blz. 28) wordt in detail verwezen naar het op de juiste manier verzamelen en (voor)bereiden van paddenstoelen, met recepten en tips om ze te bewaren. Vanaf blz. 77 vind je een overzicht van de belangrijkste gekweekte paddenstoelen die tegenwoordig in de handel te krijgen zijn.
Paddenstoelen spelen een belangrijke rol in de natuurlijke cyclus. Sommige zijn vitale partners van bepaalde planten, zoals van veel bomen, andere leven op rottend materiaal en zorgen voor het afbreken van dood organisch materiaal en de recycling van grondstoffen in de natuurlijke cyclus, of leven als parasiet. In een apart hoofdstuk (zie blz. 32) en in de rubriek 'Wetenswaardig' bij elke soortbeschrijving wordt in detail verwezen naar deze interessante ecologische relaties en andere bijzonderheden. De leefwijze van elke paddenstoelsoort wordt aangegeven door een icoon bij de soortbeschrijvingen.
De kennis van de bomen en hun respectievelijke paddenstoelpartners kan een grote hulp zijn bij het determineren. Daarom vind je in het boek determinatiegegevens voor de meest voorkomende boomsoorten en hun schimmelpartners (vanaf blz. 37). Alle foto's bij de soortbeschrijvingen en de meeste in de inleidende hoofdstukken werden in de vrije natuur en op de echte vindplaats gemaakt. Zeldzame paddenstoelsoorten verdienen het om beschermd te worden. Deze zijn bij de soortbeschrijvingen aangeduid met de kwalificatie waarmee ze op de Rode Lijst Paddenstoelen staan. Op lange termijn moet echter worden gestreefd naar het behoud van habitats, immers, alleen dan kan de verscheidenheid van paddenstoelsoorten behouden blijven.
Nieuw voor deze editie is het hoofdstuk 'Kinderen en paddenstoelen' (blz. 102). Het is de bedoeling om ouders te voorzien van de nodige kennis om met hun kinderen het verzamelen en ontdekken van paddenstoelen in de vrije natuur tot een belevenis te maken. Ik wil graag Erwin Widmer bedanken voor zijn fraaie aquarellen die perfect passen bij dit nieuwe hoofdstuk.
Er zijn nu 21 jaar verstreken sinds het boek voor het eerst werd gepubliceerd. Met deze editie kan ik je een geheel herziene druk volgens de laatste stand van de wetenschap presenteren. Ik hoop dat vele paddenstoel- en natuurliefhebbers zich aangesproken blijven voelen door het boek. Het heeft de opzet om de beginner de nodige kennis te verschaffen, de natuurliefhebber dichter bij de ecologische relaties te brengen en de doorgewinterde paddenstoelliefhebbers uit te dagen met de vele speciale opnamen van paddenstoelen in hun natuurlijke habitat.
Voor de spontane overname van de herziening van de eerste editie van dit werk in 1995, wil ik graag Josef Breitenbach bedanken. Helaas is hij inmiddels overleden. De inmiddels gepensioneerde fotograaf Albert Römmel heeft mij jarenlang op fotografisch gebied geadviseerd. Ook hem wil ik van harte bedanken. Ik dank ook mijn vrouw Susanne en onze zoon voor hun begrip. Tot slot wil ik iedereen bedanken die mij in mijn werk heeft gesteund.

Markus Flück

De bouw van paddenstoelen

Vooral in de herfst kun je in het bos een grote verscheidenheid van vruchtlichamen van grote paddenstoelen (macromyceten) ontdekken. Deze vruchtlichamen worden slechts voor korte tijd gevormd. Het werkelijke schimmellichaam bestaat uit een grote ondergrondse zwamvlok (mycelium) van schimmeldraden (hyfen). De vruchtlichamen bestaan uit met elkaar verweven schimmeldraden. Zij vormen en verspreidien de sporen, waardoor de schimmel zich kan vermeerderen. Meestal ontstaan de vruchtlichamen één keer per jaar uit het mycelium, waarmee de soort kan worden gedetermineerd. Als de klimatologische omstandigheden door droogte of kou niet voldoen, kunnen de vruchtlichamen jarenlang wegblijven. Het mycelium wordt daardoor niet beïnvloed.

GROTERE PADDENSTOELEN

De vruchtlichamen van grotere paddenstoelen, die in dit boek worden beschreven, zijn voor het blote oog zichtbaar. Voor verzamelaars zijn ze van bijzonder belang. De meeste vruchtlichamen zijn kenmerkend paddenstoelvormig, dus onderverdeeld in hoed en steel, en deze behoren, op enkele na, tot de steeltjeszwammen (Basidiomycetes).
Aan de onderzijde van de hoed is de sporenvormende vruchtlaag te vinden. Andere vertegenwoordigers van de steeltjeszwammen, zoals koraalzwammen (*Ramaria*), sponszwammen (*Sparassis*), korstzwammen (Thelephoraceae), trilzwammen (Tremellales), stuifzwammen (Lycoperdales), buikzwammen (Geastraceae) en knotszwammen (Clavulinaceae) zijn vaak gemakkelijker te determineren dan de paddenstoelen met hoed door hun ongebruikelijke gevormde vruchtlichaam. Dit geldt ook voor de klasse van zakjeszwammen (Ascomycetes). Daartoe behoren de bekerzwammen (*Peziza*, *Aleuria*), morieljes (*Morchella*), kluifzwammen (*Gyromitra*, *Helvella*), echte truffels (Tuberales) en houtzwammen (Xylariaceae).

DETERMINATIE VAN PADDENSTOELEN

Voor het determineren van paddenstoelen is het belangrijk om bijzondere aandacht te besteden aan de verschillende vormen van de hoed en de steel. Andere belangrijke determinatiekenmerken zijn geur en smaak, die van sommige paddenstoelen zeer sterk kunnen zijn. De kleuren van de hoed en steel zijn slechts van beperkt belang bij de determinatie, omdat ze bij veel soorten voortdurend veranderen tijdens de korte groeiperiode. De kleuren van de lamelsnede, buismondjes, ring en netwerk op de steel zijn zinvol omdat ze meestal constant blijven of alleen veranderen op oudere leeftijd. Het vlees en de melk veranderen vaak van kleur wanneer ze worden blootgesteld aan lucht. Ze worden beschouwd als redelijk betrouwbare eigenschappen voor een betrouwbare determinatie.

Gewoon eekhoorntjesbrood

Ivoorboleet *(Suillus placidus)*

Haagbeuk
(Carpinus betulus)

De haagbeuk bereikt een hoogte van 5–25 m. Zijn naam is misleidend, omdat hij niet tot de beuken behoort, maar tot de berken. De stammen van de haagbeuk zijn niet recht, maar meestal enigszins gebogen en gedraaid. De met overlangse groeven en richels bedekte stam heeft een gladde, lichtgrijze bast. Die breekt pas op oudere leeftijd een beetje open, maar vormt geen echte schors. De bladeren staan verspreid in twee rijen, zijn afgerond ovaal aan de basis en lopen breed uit naar de punt.
Met de bladeren verschijnen ook de bloemen; slap afhangende, 4–7 cm lange katjes. In het najaar komen dan de afgeplatte eivormige nootjes die zijn ingebed in hangende tot 15 cm lange bloeiwijzen. Boven de 800 m wordt de haagbeuk zelden aangetroffen. Hij geeft de voorkeur aan diepe, voedselrijke en vochtige grond. In het bos staat hij als gedeeltelijk schaduwminnende boom vaak in de omgeving van eiken. De haagbeuk wordt

Bladeren met vruchten

Vrijstaande haagbeuk

Stam

vaak aangeplant als haag, omdat hij snoeien goed verdraagt zonder verlies van groeikracht. Het hout van de haagbeuk, dat bijzonder stevig is, heeft zijn vroegere betekenis als hout voor gereedschappen grotendeels verloren door de introductie van kunststoffen.

SCHIMMELPARTNERS

De haagbeukboleet (*Leccinum griseum*) is een mycorrhizaschimmel van de haagbeuk. Hij is eetbaar en lekker, maar niet erg algemeen. De scherpe, niet-eetbare haagbeukmelkzwam (*Lactarius circellatus*) is ook te vinden bij de haagbeuk.

Haagbeukboleet *(Leccinum griseum)*

Terpentijnslijmkop
— Hygrophorus pudorinus

JAN	FEB	MRT	APRIL	MEI	JUNI	JULI	AUG	SEPT	OKT	NOV	DEC
							■	■	■	■	

HOED 5–15 (20) cm, zacht crème-oranje, naar het midden toe geeloranje. Jong halfbol, dan gewelfd tot afgevlakt met stompe bult, glad, bijna vettig, droog iets plakkerig. Rand lange tijd ingerold, dan soms zwak gekerfd.
LAMELLEN Wittig, vooral naar de rand met zalmroze zweem. Uiteen staand, zacht en met voor deze soort kenmerkende wasachtige consistentie. Recht aangehecht tot iets aflopend.
STEEL Wit, soms met gele tot oranje zweem. Cilindrisch, vochtig licht slijmig, droog tegen top melig tot schubbig. Basis taps toelopend.
VLEES Wit, onder de hoedhuid meestal oranje. Geur van terpentijn, smaak mild, onaangenaam harsachtig.
SPOREN Sporee wit.
EETBAARHEID Geen eetbare paddenstoel.
VOORKOMEN Augustus–november. Op sparren, op kalkrijke gronden.
WETENSWAARDIG Zijn zacht oranje kleur en indrukwekkende afmetingen maken het een heel mooie paddenstoel. Door de groeiplaats bij sparren en de onaangename, maar niet altijd even uitgesproken geur kan hij nauwelijks worden verward met een andere paddenstoel. Toch wordt hij soms gegeten.

Scharlaken wasplaat
— Hygrocybe coccinea

JAN	FEB	MRT	APRIL	MEI	JUNI	JULI	AUG	SEPT	OKT	NOV	DEC

HOED 2–6 cm, oppervlak glad, vochtig glanzend, helder kersenrood, later door weersomstandigheden verblekend, dan oker- tot strogeel. Jong halfbol, later stomp kegelvormig, dun vruchtvlees.
LAMELLEN Roodoranje, later geeloranje. Breed aangehecht en soms iets aflopend.
STEEL Kersenrood tot oranjerood, naar de basis toe lichter. Cilindrisch, oppervlak glad, langsvezelig en bros.
VLEES Kersenrood tot oranjerood, waterig. Bijna reukloos, smaak mild.
SPOREN Sporee wit.
EETBAARHEID Geen eetbare paddenstoel, liever ontzien.

VOORKOMEN September–november. Op magere graslanden en weilanden, langs bosranden en op open plekken, zeldzaam.
WETENSWAARDIG Jong kan deze zeldzame paddenstoel bijna niet over het hoofd worden gezien door zijn rijke rode tinten. Regen, zon en kou doen het prachtige rood snel verbleken, waarbij hij strogeel en plotseling onopvallend is. Alleen enkele rode vlekken op de rand getuigen van zijn vroegere kleuren. Sterk gelijkend is de granaatbloemwasplaat (*H. punicea*), die echter grotere vruchtlichamen heeft met witachtig vlees.

Alles over het vinden, herkennen, verzamelen en gebruik

In deze veldgids vind je de 270 in West- en Midden-Europa meest voorkomende soorten paddenstoelen. Met groot formaat foto's en heldere tekeningen worden alle kenmerken in beeld gebracht, waardoor je ze gemakkelijk kunt herkennen.

- **exacte beschrijvingen en ruim 600 gedetailleerde illustraties**
- **geïllustreerde determinatiesleutel en kleurcodering voor snelle herkenning**
- **bijzondere aandacht voor de bomen die paddenstoelen als partner hebben, waardoor je ze sneller kunt vinden**
- **met aanduiding of ze eetbaar, oneetbaar of giftig zijn en tips voor het verzamelen en bereiden**
- **met leuke ideeën om kinderen voor paddenstoelen te interesseren**

NUR 420
Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

9 789021 566672

www.kosmosuitgevers.nl

KOSMOS

anwb